Berluskonijev identitet u italijanskoj štampi

Marija Koprivica Lelićanin¹

Italijanski institut za kulturu, Beograd

doi:10.5937/comman1327033K

Rezime: U radu se ispituju razlike u prikazivanju i kreiranju identiteta Berluskonija kao političkog aktera u najtiražnijim italijanskim nedeljnim listovima. Kao vremenski referentni okvir uzeta je 2011. godina zbog društveno-političkih promena u Italiji. Analiza je urađena na korpusu 233 uvodna komentara (editorijala) iz italijanskih nedeljnika L'Espresso i Panorama (152 817 reči). Teorijski okvir predstavlja postavke van Dejka o povezanosti medija, ideologije i društva, odnosno kategorije ideološke analize diskursa (van Dijk u Wodak 2005). Istraživački metod objedinjuje principe korpusne lingvistike i kritičke analize diskursa. Postupak podrazumeva razvrstavanje jezičkog materijala u klastere prema ključnim odlikama profila novinskog aktera. Tako dobijenu matricu poredili smo prema novinskim izvorima. Rezultati su potvrdili većinu van Dejkovih strategija za prikazivanje i kreiranje ideologije i ukazali na gotovo polarizovana jezička sredstva za njihovo ostvarivanje.

Ključne reči: Berlusconi, identitet, italijanska štampa, ideologija

Uvod i kontekst

Novine su najtradicionalnije sredstvo masovnog izveštavanja. Ujedno su i najčitanija vrsta teksta u savremenom društvu (Sabatini, 1990: 668). Prema podacima Italijanskog zavoda za statistiku u 2010. oko 55% populacije starije od šest godina čita novine makar jednom nedeljno, 39,3% pet puta nedeljno, a čak 20,6% Italijana čita novine preko interneta (Istat).

¹ Kontakt sa autorom: mkoprivica@strategicpoint.rs.

Nesumnjiv je uticaj novina u obaveštavanju, ali i kreiranju javnog mnjenja. U ovom poslednjem smislu veliku ulogu imaju uvodni komentari (editorijali) i autorske rubrike. Ovi članci nemaju prvenstvenu svrhu da izveštavaju, već da kritički rezimiraju protekle događaje. Zbog neprikrivene persuzivnosti (Lee & Lin, 2006) u editorijalima i autorskim rubrikama nailazimo na markirano stanovište novinara, te su interesantni za izučavanje odnosa jezika i ideologije (Hacket & Zhao, 1994).

Godina 2011. obeležena je brojnim događajima: smrt Bin Ladena, Gadafi-ja, ekološka nesreća u Japanu, itd. Međutim, događaj koji je najviše potresao Italiju je promena vlade i odlazak Silvija Berluskonija sa mesta premijera. Stoga smo detaljno analizirali portret Berluskonija u dvama italijanskim nedeljnicima u skladu sa metodama kritičke analize diskursa i korpusne lingvistike.

Predmet i cilj

Predmet našeg istraživanja je pisani diskurs italijanskih novina, tačnije diskurs editorijala i autorskih rubrika u dva najtiražnija italijanska nedeljna lista.

Cilj rada je prikazati kojim se lingvističkim sredstvima novinari služe u prikazivanju i kreiranju identiteta društvenih aktera, na primeru italijanskog političara Berluskonija. Izdvojili smo Berluskonija jer mu je u 2011. posvećena najveća medijska pažnja.

Hipotetički okvir i istraživačka pitanja

U radu smo pošli od opšte hipoteze da postoji veza između novinskog diskursa i ideologije, kao i da je ta veza markirana u tekstovima u kojima novinari kritički rezimiraju najvažnije događaje (editorijali i autorske rubrike).

U okvirima ove opšte hipoteze, postavili smo sledeća istraživačka pitanja:

P1: Da li postoje razlike u prikazivanju istog društvenog aktera u ova dva italijanska nedeljna lista? Kako se imenuje isti društveni akter u različitim sup-korpusima? Kako se gradi njegov identitet?

P2: Koji stavovi u vezi sa ideologijom proizilaze iz korpusa o dotičnom identitetu i da li postoje razlike u subkorpusima? Koje strategije za otkrivanje ideologije prema van Dejku (van Dijk u Wodak, 2005) najprisutnije u ova dva nedeljnika?

Teorijski okvir

Novinari imaju moć da kontrolišu najuticajniji javni diskurs, te stoga imaju posebnu ulogu u obrazovanju dominantnog znanja i ideologija u društvu (van Dijk, 2005). Pošto predrasude nisu urođene nego društveno stečene i to najviše putem diskursa, javni diskurs simboličke elite (pored novinara, tu spadaju i političari, nastavnici, naučnici, pisci itd.) jeste primarni izvor zajedničkih predrasuda i ideologija (van Dijk, 1993).

Akteri u vestima i novinama stara su omiljena tema lingvista koji se bave medijima (Hardt-Maunter, 1995: 11), a kako su u akteri opisani u diskursu upravo zavisi od naših ideologija (van Dijk u Wodak, 2005: 735). Obično se članovi iste grupe opisuju neutralno ili pozitivno, a ostali van iste grupe negativno. Isto tako, mogu se ublažiti negativni opisi naših članova, a naglasiti pripisane negativne osobine Drugih (van Dijk, 2005: 735). Van Dejk ističe da se ideološki obojen diskurs može smestiti u jednu od tačaka ideološkog kvadrata koji je omeđen tačkama: isticanje Naših dobrih osobina, isticanje Njihovih loših osobina, ublažavanje Naših loših osobina, ublažavanje Njihovih dobrih osobina (van Dijk, 2005: 734).

Model van Dejka (2005) u prikazivanju i kreiranju ideologije podrazumeva opis aktera, pozivanje na autoritet, teret (*burden*), kategorizaciju, konsenzus, poređenje, da... ali (*disclaimer*), hipotetičke rečenice (*counterfactuals*), eufemizam, očiglednost (*evidentiality*), hiperbolu, implikaciju, egzemplifikaciju, ironiju, leksikalizaciju, glorifikaciju sopstvenog nacionalizma, metaforu, igru brojki, polarizaciju, presupoziciju, negativno predstavljanje drugih, neodređenost i nesigurnost (*vagueness*) i viktimizaciju.

U radu ćemo najpre predstaviti portet Berluskonija kroz jezički materijal koji odgovara na različitim poljima identiteta ovog društvenog aktera, a zatim ćemo u tako dobijenoj matrici utvrditi van Dejkove strategije za iskazivanje ideoloških stanovišta.

Metod

U radu primenjujemo kombinovan metod kritičke analize diskursa i korpusne lingvistike. S obzirom na to da je reč o metodološkoj sinergiji koja tek poslednjih godina ima sve više pristalica, sumiraćemo osnovne karakteristike oba pristupa. Korpusna lingvistika je kvantitativna, vođena podacima, analizira

reprezentativne uzorke, postiže statističku relevantnost i širinu, te su stoga moguće generalizacije, studije su replikabilne i objektivne. S druge strane, kritička analiza diskursa je kvalitativna, vođena teorijom, analizira individualne kontekstualne primere, postiže se društvena relevantnost i dubina, ali politička angažovanost vodi ka subjektivnosti.

Iz svega prethodnog nameće se kombinacija oba pristupa. Zanimljivo je da ova ideja nije nova (v. Krishnamurthy, 1996; Stubbs, 1994) naročito imajući u vidu ne toliko dugo postojanje oba pristupa (Baker et al., 2008: 274). Još je zanimljivije, međutim, da je do pre nekoliko godina bilo svega desetak radova koji zagovaraju kombinovane tehnike, ali i da u poslednjih nekoliko godina interesovanje znatno raste. U novijoj zbirci Ferkloua (Fairclough et al., 2007) gotovo da je svaki peti članak iz KAD-a urađen na osnovu korpusne lingvistike.

Bejker (Baker et al, 2008: 295) preporučuje devet faza u korpusnim istraživanjima kritičke analize diskursa (*corpus assisted CDA*) koje donosimo u nastavku.

1. Analiza konteksta teme kroz istoriju/politiku/kulturu/etimologiju. Identifikovati postojeće diskurse/strategije kroz šire čitanje, referentne druge KAD studije.
2. Uspostaviti istraživačka pitanja/procedure sastavljanja korpusa.
3. Korpusna analiza frekvencija, klastera, ključnih reči, disperzije, itd. – identifikovati potencijalna mesta interesovanja u korpusu sa mogućim diskursima/strategijama, povezati ih sa onima iz literature.
4. Kvalitativna ili KAD analiza manjeg, reprezentativnog broja podataka (npr. konkordance pojedinih leksičkih jedinica ili posebnog teksta ili grupe tekstova unutar korpusa) – identifikovati diskurse/strategije.
5. Formulirati nove hipoteze ili istraživačka pitanja.
6. Dalja korpusna analiza zasnovana na novim hipotezama, identifikovati dalje diskurse/strategije, itd.
7. Analiza intertekstualnosti ili interdiskursivnosti zasnovana na nalazištima iz korpusne analize.
8. Formulirati nove hipoteze.

9. Dalja korpusna analiza, identifikovati dodatne diskurse/strategije, itd.

U našoj analizi sledili smo navedene korake. S obzirom na dimenzije našeg istraživanja, ovde ćemo prikazati samo prva četiri Bejkerova koraka. Najpre smo se upoznali sa kontekstom u Italiji u 2011, zatim smo postavili pitanje kako li se isti događaji odnosno isti društveni akter prikazuje u različitim novinskim izvorima. Priredili smo korpus članaka i pripremili za rad u softverskom programu *Antconc* za automatsko pretraživanje teksta. Uradili smo korpusnu analizu ključnog pojma (Berlusconi) i razvrstali jezički materijal u neposrednom okruženju ove reči prema semantičkim poljima (više u odeljku o postupku). Najzad smo povezali ova semantička polja sa strategijama iz literature, konkretno sa van Dejkovim postavkama o ideologiji.

Korpus

Naš korpus ukupno sadrži 233 članka i 152.817 reči iz nedeljnika *Panorama* i *L'Espresso* iz 2011. godine (v. Tabela 3). Naš korpus spada u srednje-velike korpusne (Bolasco, 1999: 204)². Smatramo ga reprezentativnim jer smo uzeli u obzir (gotovo) sve onlajn dostupne članke iz jednogodišnjeg perioda za dva italijanska nedeljnika.

U supkorpus *Panorama* ušli su svi onlajn dostupni editorijali iz 2011. Prema veličini i sastavu supkorpusa *Panorama* sastavili smo i supkorpus *L'Espresso*. Subkorpus *Panorama* se sastoji od ukupno 109 članaka i 66.098 reči, a subkorpus *L'Espresso* od 124 članka i 86.719 reči.

Postupak

Korpusna analiza počinje sa ispitivanjem relativnih frekvencija u oba supkorpusa i daljeg detaljnijeg ispitivanja konkordanci. Najvažniji parametri su nam ključnost (*keyness*) i kolokacija. Ključnost je statistički značajna frekvencija reči ili klastera u korpusu koji se analizira u poređenju sa nekim drugim referentnim korpusom. Kao referentni korpus korišćen je višemilionski italijanski korpus ItWac. Ključnost nam otkriva o kojim se temama radi u celokupnom

² Neprezentativni korpus 15.000 reči, mali korpus oko 15.000 reči, srednji korpus oko 45.000 reči, srednje-veliki oko 100.000 reči i veliki korpus oko 500.000 reči i više (Bolasco, 1999: 204).

korpusu (posmatra ga kao homogeni skup). Istovremeno, pomoću kolokacija i konkordansnih linija saznajemo u kojim tekstovima je ta ključna tema (u našem korpusu Berlusconi) najzastupljenija.

Kolokacija je neuobičajena frekvencija zajedničkog pojavljivanja dve reči u prethodno definisanom opsegu, obično od pet reči sa svake strane reči koja se ispituje (tzv. čvor, v. Sinclair, 1991). Semantičko proširenje kolokacije je semantički diskurs/prozodija. Analiza značajne leksike dopunjava se ispitivanjem konkordanci odnosno prikazivanjem reči ili klastera u neposrednom ko-tekstu. Konkordanske linije mogu da se dalje svrstavaju prema potrebama istraživanja (Baker et al. 2008) i u tome se ogleda kritička misao samog istraživača. Mi smo konkordanske linije razvrstali prema osnovnim novinarskim pitanjima *ko*, *šta*, *gde*, *kad*, *kako* i *zašto*. Da bismo dobili još jasniji profil, dodali smo još pitanja *kakav*, *čiji*, *ako... onda*. Tako smo dobili potpun profil koji obuhvata sledeće klastere: *persona* (ko), *qualitas* (kakav), *factum* (Šta radi? Aktivno i pasivno?), *possessio et relatio* (Šta poseduje?), *locus* (gde), *tempus* (kad), *modus* (kako), *causa* (zašto) i *consequentia* (Ako... onda?).

Na ovaj način, relativno brzim pretraživanjem i razvrstavanjem jezičkog materijala dobijamo identikit Berlusconi u dva najtiražnija italijanska nedeljnika. Svaka konkordanska linija se može dalje produbljivati u odnosu na ko-tekst i kontekst. Istovremeno, pokazaćemo kako ovako usko okruženje jedne konkordanske linije razvrstano na različita polja koja predlažemo, može da ukaže na širi diskursni proces i ideološku strategiju.

Analiza i diskusija

U analizi smo krenuli od ključnosti. U oba supkorpora najveću ključnost imaju *Berlusconi* i *governo* (*vlada*). Stoga zaključujemo da je najprisutnija tema u ova dva italijanska nedeljna lista upravo domaća politika, odnosno ličnost bivšeg premijera i italijanska vlada.

Zajedničke reči za oba supkorpora sa najvećom ključnošću su: *Berlusconi*, *governo*, *politica*, *crisi*, *Gheddafi*, *Pd* (*partito democratico*), *Napolitano*, *Silvio*. Konstatujemo da se među ovih osam reči, pojavljuju se čak tri politička aktera, a mi ćemo analizirati identitet Berlusconi s obzirom na njegovu najveću ključnost.

Profil Berluskonija u nedeljnom listu *L'Espresso*

U supkorporusu *L'Espresso* za reč *Berlusconi* dobili smo 222 kolokacije. Parametre smo podesili na po pet reči sa leve i desne strane i razvrstali konkordance prema pitanjima *ko, šta, gde, kad, kako, zašto* i dodali još *kakav, čiji, ako... onda*. Polazeći od kolokacije, preko ko-teksta, dolazimo do različitih klastera identiteta, a za svaku kolokaciju i konskordansnu liniju možemo posmatrati u okviru celog članka ili korpusa. Izdvojili smo neke primere i preveli ih na srpski.

KO? (persona): *Anti italiano; Berlusconi è l'uomo della mafia. E' un palermitano che parla meneghino; il dittatore di nuovo tempo; l'imprenditore e il politico; il personaggio; un personaggio preoccupante; l'icona di un'Italia gaia e spensierata; joker, clown, buffone; il profilo buffonesco* (antiitalijan; Berlusconi je čovek mafije. on je Palermitanac koji priča milanski; diktator novog vremena; preduzetnik i političar; lik; zabrinjavajući lik; ikona vesele i bezbrižne Italije; džoker; klovn; lakrdijaš; lakrdijaški profil).

Kakav je? (qualitas): *Inadatto a governare; ineffabile; L'uomo giusto per governare questo Paese; malato di sesso; incapace di ogni rapporto costruttivo* (neprikladan da vlada; neizreciv; pravi čovek da vodi ovu zemlju; seksualni bolesnik; nesposoban za bilo koji konstruktivni odnos).

Šta radi? (factum)

Aktivno (activum): *urla tanto; promette; confessa; non ama il dialogo; non se ne vuole andare; mostra le stesse caratteristiche dei dittatori; divide gli elettori in amici e in comunisti; ha negato che una crisi ci fosse; nulla ha fatto per abbatterlo (il debito pubblico); non ha una politica; non ha una politica estera; non ha creato nessun regime politico; Berlusconi & C hanno annunciato mirabolanti opere pubbliche; già entrato in campagna elettorale; non demorde, non è disposto a fare un passo indietro; ha ragione: l'Italia non è la Grecia; si rilassava in una delle sue ville in Sardegna; etc.* (puno više; obećava; priznaje; ne voli dijalog; neće da ode; pokazuje karakteristike diktatora; deli birače na prijatelje i komuniste; negirao da postoji kriza; nije ništa učinio da smanji javni dug; nema politiku; nema spoljnu politiku; nije stvorio nikakav politički režim; Berlusconi i kompanija su najavili zadivljujuće javne radove; već ušao u izbornu kampanju; ne popušta,

nije spreman da učini korak unazad; ima pravo: Italija nije Grčka; odmarao se u jednoj od svojih vila na Sardiniji; itd.).

Pasivno i/ili kao objekat (*passivum vel obiectum*): *avrebbe dovuto pensionare Silvio Berlusconi* (trebalo je penzionisati Silvija Berluskonija).

Šta poseduje? Šta se na njega odnosi? (*possessio et relatio*): *passatempo serali; amorazzi di Berlusconi; la megalomania di Berlusconi; una evidente sconfitta di Berlusconi; una passione malsana per Berlusconi; l'ultimo pastrocchio*; etc. (večernje razonode; Berluskonijeva ljubakanja; Berluskonijeva megalomanija; očigledan Berluskonijev poraz; nezdrava strast prema Berluskoniju; poslednja spletk; itd.)

Gde? (*locus*): *L'Italietta* (Mala Italija).

Kad? (*tempus*): *dopo 17 anni; dopo diciassette anni di tensioni continue, immoralità legislativa e incapacità di affrontare la crisi economica* (posle 17 godina; nakon sedamnaest godina stalne napetosti, zakonodavnog nemorala i nesposobnosti da se suzbije ekonomska kriza).

Kako? (*modus*): *con cinismo politico; come al solito; come sempre* (sa političkim cinizmom; kao i obično; kao i uvek).

Zašto? (*causa*): *per reati gravissimi* (zbog veoma teških krivičnih dela).

Ako... onda? Šta ako? (*conditio vel consequentia*): *rilancio dell'economia. Cioè a patto che Berlusconi e i suoi cari vadano a casa. Molto presto.; il Paese è pesantemente indebitato e maturo per cambiare governo; I fischi e i cori che hanno accompagnato Silvio Berlusconi; se cade Berlusconi cade tutto il Polo* (oporavak privrede; to jest pod uslovom da Berlusconi i njegovi dragi (saradnici) odu kući; veoma uskoro; zemlja je teško zadužena i zrela za promenu vlasti; zvižduci i povici koji su ispratili Silvija Berluskonija; ako padne Berlusconi, pašće cela njegova partija).

U prikazivanju identiteta Berlusconija u supkoprusu nedeljnika *L'Espresso* dominira negativna slika. Berlusconi je mafijaš, klovn, preduzimač, nema politiku, megaloman, vodi Italiju u propast.

Nekolicina afirmativnih primera su u službi kritike društva i ironije, što ćemo sad i argumentovati proširenjem ko-teksta.

.....L'uomo giusto per governare questo Paese è Silvio Berlusconi da Arcore Brianza. Lui ha capito subito, da sempre, che gli italiani si governano così: a parole, a vane promesse e bugie colossali.... (Pravi čovek da vodi ovu zemlju je Silvio Berlusconi iz mesta Arkore Brijanca. On je odmah shvatio da se Italijanima oduvek upravlja rečima, praznim obećanjima i kolosalnim lažima...)

U ovako lokalizovanom jezičkom sadržaju, koncentrisanom oko reči najveće ključnosti, analiziranu samo u okviru jedne konkordansne linije (ko-teksta) primećujemo neke od van Dejkovih strategija za opisivanje ideologije kao npr: opis aktera (v. polje *persona*) i kategorizacija (*persona* i *qualitas*). Najprisutnije je negativno predstavljanje drugih (*persona*, *qualitas*, *factum*, *modus*, *conditio vel consequentia*), kao i teret (kod nas *consequentia*) koji za sobom nosi.

Interesantno je da čak i „objektivnije“ kategorije kao što su mesto i vreme (pretpostavljamo da u predstavljanju mesta ili vremena nije jednostavno uneti lični sud) takođe otkrivamo ironiju i negativni stav. Deminutiv *L'Italietta* kao da implicira na nekakvu malu i jadnu Italiju. Vremenski period od sedamnaest godina je period ispunjen mrakom, tenzijama, nemoralom.

U ovako formiranom profilu Berlusconija u nedeljniku *L'Espresso* preovlađava negativni opis aktera, teret, bogata negativna leksikalizacija i polarizacija.

Profil Berlusconija u nedeljnom listu *Panorama*

Analizirali smo ukupno 250 kolokacija za *Berlusconi* u supkorporusu *Panorama*. Navešćemo neke od primera u formiranju identiteta.

Ko? (*persona*): *è un leone in gabbia. L'incarnazione del Male Assoluto, come lo dipingono i suoi avversari, è in realtà un pacifista convinto, un moderato portato alla mediazione che rifugge ogni soluzione violenta dei problemi; fondatore della Seconda repubblica; Cavaliere; Silvio Berlusconi è stato tutto, uomo di famiglia, padre, marito italiano...* (on je lav u kavezu; oličenje Apsolutnog Zla, kako ga

prikazuju njegovi neprijatelji, a u stvari je uvereni pacifista, umerenjak sklon ka posredovanju koji izbegava bilo koje nasilno rešenje problema; osnivač Druge republike; vitez; Silvio Berlusconi je bio sve, porodični čovek, otac, italijanski muž...).

Kakav je? (*qualitas*): *si può rispettosamente sussurrare che Berlusconi non è eterno; eletto democraticamente* (može se prošaputati sa poštovanjem da Berlusconi nije večan; demokratski izabran).

Šta radi? (*factum*)

Aktivno (*factum activum*): *non si abbatte; ha sanato cinquant'anni di controversie coloniali fra Italia e Libia; è impensabile che Berlusconi si dimetta; a essere in crisi non è solo Berlusconi ma la politica;* (ne obeshrabruje se; sanirao je pedeset godina kolonijalnih kontroverzi između Italije i Libije; nezamislivo je da Berlusconi da ostavku; u krizi nije samo Berlusconi nego politika).

Pasivno i/ili kao objekat (*factum passivum vel obiectum*): *viene inchiodato dai magistrati di Milano; ma Berlusconi viene giudicato per i suoi comportamenti pubblici; è finito nella polvere grazie ai casi Noemi; che ancora una volta Berlusconi sia rimasto vittima di un particolarissimo accanimento giudiziario; prima anomalia di questo Paese: Silvio Berlusconi, condannato a difendersi; colpire Berlusconi; Vogliono la testa di Berlusconi per riprendersi il potere* (zakucan od strane sudija iz Milana; Berlusconiu se sudi za njegovo javno ponašanje; završio je u prašini zahvaljujući slučajevima kao što je Noemi; još jednom je Berlusconi žrtva posebne sudske žestine; prva anomalija ove zemlje; Silvio Berlusconi, osuđen da se brani; pogoditi Berlusconi; hoće Berlusconijevu glavu da bi zauzeli vlast).

Šta poseduje? Šta se na njega odnosi? (*possessio et relatio*): *la rinuncia di Berlusconi alla candidatura del 2013; l'autonomia da Berlusconi; la carriera politica di Berlusconi; la strategia di Berlusconi; personalità di Silvio Berlusconi; La guerra giudiziaria a Berlusconi; i comportamenti privati di Silvio Berlusconi; Ma gli eventuali «peccati» di Berlusconi sono un fatto intimo e privato; L'orgia di pettegolezzi su Berlusconi, etc.* (Berlusconijevo odustajanje od kandidature

za 2013; Berluskonijeva autonomija; Berluskonijeva politička karijera; Berluskonijeva strategija; ličnost Silvija Berluskonija; sudski rat protiv Berluskonija; privatno ponašanje Silvija Berluskonija; eventualni Berluskonijevi „gresi“ su intimna i lična stvar; orgija tračeva o Berluskoniju, itd.).

Gde? (*locus*): *in tutti i dibattiti televisivi* (u svim televizijskim debatama).

Kad? (*tempus*): *il dopo Berlusconi; a un mese di distanza dalla fine del governo Berlusconi, dicono che il differenziale dei nostri titoli è rimasto lì dov'era e che la borsa ha continuato a perdere terreno;* ((vreme) posle Berluskonija; mesec dana nakon kraja Berluskonijeve vlade, kažu da je razlika u našim obveznicama ista kao što je i bila i da je berza nastavila da gubi tlo).

Kako? (*modus vel optatio*): *con l'odio per Berlusconi; Forza presidente Berlusconi; avanti con Berlusconi* (sa mržnjom prema Berluskoniju; napred, predsedniče Berlusconi).

Zašto? S kojom namerom? (*causa vel finis*): *pur di battere Berlusconi.* (samo da bi pobedili Berluskonija).

Ako... onda? Šta ako? (*conditio vel consequentia*): *a patto che Berlusconi si fosse dimesso; Senza Berlusconi non avremmo avuto il bipolarismo tipico di tutti; Non può esserci dopo il governo Berlusconi un governo purchessia; oltre Berlusconi c'è solo il vuoto; Manca l'alternativa a Berlusconi* (pod uslovom da se Berlusconi povuče; bez Berluskonija ne bismo imali bipolarizam koji je tipičan za sve; ne može posle Berluskonija da bude bilo kakva vlada; posle Berluskonija ima samo praznina; nedostaje alternativa za Berluskonija).

U analizi konkordansnih linija često smo morali da proširujemo ko-tekst jer nam dobijeni sadržaj (pet reči sa leve i pet sa desne strane) često nije bio dovoljno informativan i jasan, kao što je to bilo u subkorpusu *L'Espresso*. Pretpostavljamo da je razlog u samim sredstvima u prikazivanju identiteta. U *L'Espresso* smo videli da preovladavaju polja persona i qualitas koji su po prirodi vezani za samu reč Berlusconi. Neophodna su, ipak, dalja istraživanja čitljivosti (*readability*) i sintakse u oba supkorpuse koja bi dodatno proširila zapažanja.

U supkorporusu *Panorama* Berlusconi je političar, strateg, osnivač moderne Republike, pacifista, *Cavaliere*, porodičan čovek, itd. Njegove afere su za ostali svet nebitne, deo njegovog ličnog života i izbora (relativizacija).

Ratničkom terminologijom i pasivnim konstrukcijama Berlusconi se u nedeljniku *Panorama* dodeljuje uloga žrtve ogovaranja, afera i sudskih procesa. Za razliku od supkorporusa *L'Espresso*, identitet Berlusconi se ne gradi toliko kroz polja persona i *qualitas*, takođe su retke hiperbola i strategija negativnog predstavljanja drugih. Berlusconi nema potrebe da se u društvu hvali, dok se na sudu (i u istom tom društvu) brani. Na polju persona primećujemo elemente nacionalne glorifikacije (*padre, marito italiano*), s obzirom da mu je dodeljena uloga italijanskog oca i muža. Međutim, njegov identitet se najviše gradi kroz viktimizaciju. On je žrtva koju treba hrabriti, braniti i podržati. Ovde se još pojavljuje i optativni način jer je jezički materijal predstavljen u formi političkog navijanja i ohrabrivanja (*Forza presidente; Avanti con Berlusconi (Napred predsedniče)*). Njegovi gresi se relativizuju i ublažavaju, a hipotetičkim rečenicama (van Dejкова strategija *counterfactuals*) ukazuje se na bespomoćnost i prazninu ukoliko se Berlusconi povuče sa vlasti.

Panorama vs L'Espresso

Upoređićemo predstavljanje Berlusconijevog identiteta u dva najtiražnija italijanska nedeljnika. Identitet u supkorporusima je različito predstavljen, i sadržajno i instrumentalno. Pregledom samo naslova i ključnosti isplivava razlika u imenovanju Berlusconi.

U izdanju *Panorama* oslovljava se imenom, prezimenom, funkcijom (*premier*) i titulom (*Cavaliere*). U *L'Espresso* imenom, prezimenom, ređe funkcijom, skoro nikad titulom, ali zato skraćenicama za ime *B.* i skraćenicom za titulu *Cav.* Budući da se skraćenice upotrebljavaju kad nam je nešto teško, dugačko, u svakom slučaju "mrsko" da izgovorimo i u ovoj pojavi naslućujemo ideološki stav novinara prema identitetu političkog lidera.

Dok je u novinama *L'Espresso* Berlusconi lik (*personaggio*) koji nije stvorio nikakvu politiku u listu *Panorama* je ličnost (*personalità*) sa političkom karijerom. S leve strane je antiitalijan, a s desne otac, italijanski muž itd.

U novinama *L'Espresso* najprisutnije strategije za iskazivanje ideologije su opis aktera (Berlusconi), negativno predstavljanje drugih, kao i teret koji za sobom nosi. U listu *Panorama* najprisutnija je viktimizacija, a poseban oblik

modus-a je tzv. *optatio* kojim se nastoji pružiti direktna i neskrivena podrška tadašnjem premijeru.

Van Dejkove strategije za iskazivanje ideologije u našem korpusu dokazuju gotovo očigledne tendencije. Prikazivanje identiteta kroz bogatu leksikalizaciju u jednom supkorporusu i viktimizaciju u drugom, utiče na ukupnu polarizaciju i predstavljanje *nas* protiv *njih* u oba slučaja.

Zaključak

Štampa, kao i drugi mediji, imaju veliku ulogu u kreiranju javnog mnjenja. Za razliku od drugih sredstava masovnog informisanja prednost štampe može se opisati latinskom izrekom *Verba volant, scripta manent*. Jedan nedeljnik može da se čita i po nekoliko dana, a ostavljen na dohvrat ruke npr. u dnevnoj sobi dostupan je svim članovima porodice duže vreme, onda kad ko poželi.

U italijanskim nedeljnicima članci od najveće persuzivnosti, te stoga i uticaja na čitaoce, su editorijali i autorske rubrike. Svrha ovih tekstova nije toliko informativna, koliko argumentacijska i persuzivna. Autori jasno iskazuju mišljenje, te odražavaju ideološko stanovište novina za koju pišu. Naš korpus se sastoji od 233 editorijala iz dva najtiražnija italijanska nedeljnika, *Panorama* i *L'Espresso*. Korpus je potvrdio da je Berlusconi ličnost od najveće ključnosti u 2011. u Italiji. Iako je predstavljanje društvenog aktera u štampi tema tipična za područje kritičke analize diskursa, njena sredstva nam nisu bila dovoljna za rad na srednje velikom korpusu (Bolasco, 1999: 204) od 152 817 reči. Stoga smo sledili istraživačke korake lingvista iz Lankastera (Baker) o kombinovanju kritičke analize diskursa sa sredstvima korpusne lingvistike.

Jezički materijal smo kritički analizirali prema van Dejkovim strategijama za postizanje ideologije u diskursu (van Dijk, 2005). Naime, model van Dejka (2005) u prikazivanju i kreiranju ideologije obuhvata opis aktera, pozivanje na autoritet, teret (*burden*), kategorizaciju, konsenzus, poređenje, da... ali (*disclaimer*), eufemizam, očiglednost (*evidentiality*), hiperbolu, implikaciju, egzemplifikaciju, ironiju, leksikalizaciju, glorifikaciju sopstvenog nacionalizma, metaforu, igru brojki, polarizaciju, prezupoziciju, negativno predstavljanje drugih, neodređenost i nesigurnost (*vagueness*) i viktimizaciju.

Predložili smo jednostavnu organizaciju i razvrstavanje jezičkog materijala prema osnovnim novinskim pitanjima i tako formirali osnovna polja *persona*,

factum (activum vel passivum), tempus, locus, modus, causa i još dodali proširena polja *qualitas, relatio et possessio, conditio vel consequentia*. Tako smo pokazali da i samo jedna konkordansna linija može da ukaže na širi diskursni proces, odnosno ideološku strategiju.

Supkorpusi su se pokazali polarizovani i ideološki suprostavljani. Identitet u supkorpusima je različito predstavljen, i sadržajno i instrumentalno. Pregledom samo naslova i ključnosti isplivava razlika u imenovanju novinskog aktera. U nedeljniku *Panorama* se oslovljava imenom, prezimenom, funkcijom (*premier*) i titulom (*Cavaliere*). U listu *L'Espresso* oslovljava imenom, prezimenom, ređe funkcijom, skoro nikad titulom, ali zato skraćenicama za ime *B.* i skraćenicom za titulu *Cav.*

U opisivanju i građenju identiteta listu *L'Espresso* se služi, pre svega, predstavljanjem aktera kroz ličnost premijera i njegove osobine, dok u nedeljniku *Panorama* dominira viktimizacija kroz rečenice u kojima je Berlusconi ili objekat ili subjekat pasivne rečenice. Ovakvom pasivizacijom doprinosi se slici Berluskonija koji trpi nekakvu nepravdu. Kao podvarijanta načina samo u *Panorama* javlja se i optativni način, kao forma političkog navijanja i ohrabrivanja.

Celokupan postupak koji podrazumeva i istraživanje konteksta i odgovor publike upotrebio bi i sad već jasno suprotstavljene ideologije i predstavljanje identiteta.

Literatura

- Baker, P., Gabrielatos, C., Khosravini, M., Krzyzanowski, M., McEnery, T. & Wodak, R. (2008). A Useful Methodological Synergy? Combining Critical Discourse Analysis and Corpus Linguistics to Examine Discourses of Refugees and Asylum Seekers in the UK Press. *Discourse and Society*, 19(3), 273–305.
- Bhatia, V. K., Flowerdew, J. & Jones, R. H. (2008). *Advances in Discourse studies*. London and New York: Routledge.
- Bolasco, S. (1999). *Analisi multidimensionale dei dati*. Roma: Carocci.
- Fairclough, N., Cortese, G. & Ardizzone, P. (eds.) (2007). *Discourse and Contemporary Social Change*. Bern: Peter Lang.
- Hackett, R. & Zhao, Y. (1994). Challenging a Master Narrative: Peace Protest and Opinion Editorial Discourse in the United States Press During the Gulf War. *Discourse and Society*, 5(4), 509–541.
- Hardt-Mautner, G. (1995). 'Only Connect': Critical Discourse Analysis and Corpus Linguistics. *UCREL Technical Paper 6*. Lancaster: University of Lancaster.
- Lee, F & Lin, A. (2006). Newspaper Editorial Discourse and the Politics of Self Censorship in Hong Kong. *Discourse and Society*, 17(3), 331–358.
- Krishnamurthy, R. (1996). Ethnic, Racial and Tribal: The Language of Racism? In C.R. Caldas-Coulthard & M. Coulthard (eds.) *Texts and Practices: Readings in Critical Discourse*. London: Routledge.
- Sinclair, J. (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Stubbs, M. (1994). Grammar, Text, and Ideology: Computer-assisted Methods in the Linguistics of Representation. *Applied Linguistics*, 15(2), 201–223.
- van Dijk, T. (2005). Politics, Ideology and Discourse. Elsevier Encyclopedia of Language and Linguistics. In Wodak R. (ed.), *Volume on Politics and Language*. Oxford: Elsevier, pp. 728–740.
- van Dijk, T. (1993). *Elite Discourse and Racism*. Thousand Oaks, CA: Sage.

BERLUSCONI'S IDENTITY IN THE ITALIAN PRESS

Summary: *In this paper we analysed the differences in representation and creation of Berlusconi's identity in the two Italian largest circulation weekly magazines. As a representative time period we chose the year 2011 because of important social and political changes in Italy. The corpus consists of 233 editorials from magazines L'Espresso and Panorama (totalling 152 817 words). The study is based on the theoretical framework of van Dijk on ideology and society and on categories of ideological discourse analysis (van Dijk 2005). Some categories of ideological discourse analysis are: actor description (meaning), authority, burden, categorization, comparison, consensus, counterfactuals, disclaimer, euphemism, evidentiality, example, generalization, hyperbole, irony, lexicalization, metaphor, national self-glorification, number game, polarization, negative other presentation, norm expression, us-the, categorization, populism, positive self-presentation, vagueness, victimization (van Dijk 2005). The method includes the principles of corpus linguistics and critical discourse analysis. In this broad theoretical and methodological framework we developed the procedure that requires classification of linguistic material in clusters according to key characteristics of Berlusconi's profile. In the end, we compared the matrix in two newspapers. The results confirmed the majority of van Dijk's strategies and emphasized the contrasts of linguistic material in sub-corpus.*

Key words: *Berlusconi, identity, Italian press, ideology*